

Саша Ђурић

ТО НИЈЕ ИСТО ШТО И ИЗА СПУШТЕНИХ ЗАСТОРА

ЛУДИЛО МАШИНА

Прао је посуђе под танким млазом млаке воде. Суђе треба држати чврсто јер се мигољи испод неједнаке скраме од сапунице. Довољан је тек тренутак када се мишићи шаке заморе од једноличног стиска и прсти се олабаве да порцулан реско додирне руб металне судопере и да се јави скоро неприметна црта пукотине дуж површи тањира. Са прибором му је било кудикамо лакше. Њега је стезао чврсто, снагом која је превазилазила потребу радње, намерно, осећајући пријатност при отпору који је тврди сјајни метал давао јагодицама његових прстију. Као да се делић унутрашње снаге структуре метала преносио и у његов организам. Ножеве би прао не дуже од кутлача, металних и пластичних, једноставних и украшених апликацијама шумског биља, виљушака и кашика, супених и за шећер, цедиљки и средстава за пасирање, љуштење кромпира, уметака за миксер, изувијаних за мешање теста и танких двоструких жица у облику ширих правоугаоника, који су при раду образовали фигуру два цвета, са два непокретна средишта и латицама које увиру једне у друге. Ножеви су били обични кухињски, са пијаци, неједнаких величина, дрвених лакираних дршака које су релативно брзо кородирале под врелом водом и средствима за чишћење, и од крте пластике која би дуго остајала неоштећена да би одјед-

ном, и без посебног притиска или удара, пуцала без могућности поправке. Држећи ножеве, мислио је о истањености сечива у односу на дршку, о чврстини и врсти споја два различита материјала (мајсторски рад у изради ножева читовао се и у томе да тај спој метала и дрвета или пластике буде дуготрајан), о појму двосеклости (ножеви које је прао били су наоштрени, са зупцима за сечење хлеба, чешће са благом полукружном заобљеношћу сечива, само с једне стране, са општрицом истањеном као дечји цртежи далеких планинских врхова или металних кровова катедрала), о томе да између палца и кажипрета сечиво може јако стезати само са плоснате стране. Понекад би нарендано сунђер крпу и епидерм своје коже на различите геометријске слике ручног рендеа, набоо се на ускопрсту виљушку или омашком стегао у шаку сечиво ножа као да држи, рецимо, облу варјачу.

– Иван Галеб из школске лектире рекао је да кад би он писао књиге у њима се не би ништа дешавало. Стари виолинист у болничкој соби, који прати игру светлосног миша по белим зидовима и белом своду собе, неко је коме је садашњи тренутак постао ништа, ништа-очекивање од остатка живота, ништа-копча са преосталом родбином, пријатељима и бројним непознатим људима. Утолико је његов поетички императив, на нивоу *усиуине* жеље, реалистички у најдубљем изворном смислу те речи и у пуном складу са његовим тренутним начином живота, или начином живота на који га је приморала његова болест и његова старосна доб. Реализам је, наиме, одазив литературе животу, стално иновирање настојања да литература, па и сва уметност уопште, буде најближи и највернији израз самог живота, тачније оних концепција људског живота које настају на темељу нових научних и технолошких открића, друштвених и идеолошких промена, те промене човекове слике/представе о самоме себи. Из истог, рекох реалистичког, порива крајем XIX века Хенри Џејмс уводи у разматрање о књижевности тачку гледишта, надреалисти постулирају механизме аутоматског писања, Џоје призива мит, а Бекет тишину несаопштивог, док постмодерна оболева од александријског синдрома интертекстуалности... У име верности животу који је изван и изнад уских оквира постојећих концепција, и уметности која стално изнова пребацује међе свог поседа ка неистраженом, немогућем, различитом...

– У мојој причи, да којим случајем ја пишем приче, не би се десило убиство. Самим тим не би било ни истраге ни криминалистичког заплета, погрешних трагова и читалачких недоумица, психолошког профила злочинца, аутопсије жртве, логичке схеме планирања, извршења или потраге. Ако је тачно да у темељу многих изузетних литерарних здања труне закопан леш многог књижевног јунака, да би се тиме призвала читалачка будност, одржала или повећала његова па-

жња или да би се поставила дубока егзистенцијална или филозофска питања о човеку, онда би мој циљ, када бих се усудио да започнем причу, засигурно био да у утихлости и неизбежности поновљених радњи, скромним думетима и обичним мислима свакодневног живота потражим своју грађу, али и надахнуће и циљ свог списатељског подухвата. И ништа више од тога. Подићи руку, не знајући хоће ли остати да висе у зраку или ће некуд незнано отпловити, и ставити у њу секиру или касапски нож, причу чини предвидљивом а невероватном, и унапред морално и естетски дисквалификује свако постигнуће до кога се долази на овакав начин, стазом крви и убојства.

Седим у својој соби као заточена звер у кавезу. Али, ја могу ван, звер не може. А опет, и ја и звер, не помакавши се, остајемо сваки у свом ограђеном и ограниченом делу простора. Она кроз жичане решетке и из камене дупље незаинтересовано гледа на пролазнике, ја кроз углављени прозор на двориште где ретко ко мене. Обоје шетамо, лењо и често поспано, уморни од заточености, без мисли о будућности. Ако се шетња прекине, нећемо бити на неком великом губитку.

Мене узнемиравају други својим позивима или присуством и радо бих да их избегнем све више јаросно невичан претварању и триљењу тривијалних звучних сензација. Звер је у бољем положају: њој ретко ко долази у посету и најчешће не мора да дели своју ћелију са припадницима своје врсте. Није ми познато да ли другу звер доживљава, када се појави у њеној близини прекидајући дужи период њене самоће, као пријатну разбигригу и спас од терета изопштеништва или као опасност која је доводи на ивицу беса. Обоје се задовољавамо дозираном храном коју нам набављају и припремају други и повременим сексуалним пражњењем, с тим што је звер као и матер јој природа, коју у већој мери од мене, цивилизованог одрода, симболизује, и у томе економичнија: пари се тек када јој за то дође време, па и то свега неколико пута. Не може (и не жели) да то ради стално и нимало не мисли о парењу. Најјачи мужјак осваја чопор и његови ће гени, по праву непосредне присиле које не потребује божанска допуштења, бити расути по потомству, јер супериорност предводника групе даје неке гаранције да ће потомство имати више шанси да преживи и у неповољним условима.

И лако је призвати аналогију: ја шетам (сам) а звер крстари у мени. Али се та звер (инстинката, амбиција, самољубља...) не стишава тако лако и никада није до краја задовољна. Она хоће ван и не да се задржати у кавезу. Док бесни и завија, душа је узнемирена. Док се крвожедно празни – душа бди забринута са дистанце. Када на крају уморно прежива, душа је у чуду напрегнутог стида: под чијим сам јармом, докле да стрепим и када ће звер изнова кренути у свој убилачки поход.

ИЗА НАМАКНУТИХ ЗАВЕСА

То није исто што и иза спуштених застора. Завеса је од лаког и провидног материјала оперважена хекланом чипком – она пропушта дневну светлост, а зауставља неумесни поглед. Застор је круто платно што се намотава на чекрк једноставним механизмом повлачења врпце наниже, као код WC шоље, толико једноставним да је често у квару – застао на пола пута, закочен као ускопиштени магарац, без помоћи. Платно је зелено или наранџасто, и светло које пропушта лети, за време јаког сунца, у собама које су му непосредно изложене, нестварна је; лелујава на оној тачки платна где је замишљено средиште далеког пламтећег тела, пригушено али постојано исијавајућа на остатку платна. Због честих кварова, једноставнијег одржавања, оданости традицији или посвећености напретку и његовим неизбежним новотаријама, уместо застора стоје ужљебљене жалузине, од дрвета или метала, превучене танким слојем водоотпорног и антикорозивног лака, или ролетне, покретни пластични саставци, који појединачно личе на дуге правоугаоне лењире, намотани – на изобличену спиралу, спуштени образују зид млаке замрачености, са уским прорезима кроз које пробијају округли снопови сунца, или без њих – као зид, потпун и каптолски масиван, равнодушан на промену времена и насртљиве сунчеве зраке.

Иза намакнутих завеса стоји човек или стоји заустављени, напуштени приказ собе. Човек гледа у замрачено и влажно двориште, у зид суседне куће, сив и нераван, прибијен тик уз његов нос, на трг непознатог града у једно суботње поподне, карневалски узаврео, хаотичан и степњен између здепастих кућа, високих и тешких капија које скривају уређене вртове и бокоре јарког цвећа, и неколико удаљених солитера на чијим терасама неједнако подрхтава разнобојни разастрети веш, налик на морнаричке заставице повешане на косу ужад која спајају врх јарбола са бродском оградом, гледа на танке, усковрате канделабре, изникле из углачаних полукругова калдрме, неравних, гдегде улубљених, чије му вештачко осветљење, онај интимни пречник од неколико метара, личи на средњи, прелазни облик од хладног круга младог месеца до преглобљене лампе на радном столу. Ако човека нема, непокретан приказ сведочи о ужурбаности јутарње припреме или дисциплинованости радних навика, о функционалности распореда собних предмета и ширини остављеног слободног простора, о напуштености једног живота, за који тренутак или заувек, утиснутог у полеглу прашину, неприметни рад ситних животињица, ужегли ваздух и утихле звукове, које ремети тек пуцкетање паркета или прозорског стакла и циклично зујање фрижидера. Да, можда још и узалудна звоњава телефона.

Поглед споља види тек лагано мрешкање завеса, па и то само ако се усредсреди, доконо пожљив. Не може му бити јасно да ли их поме-

ра невидљиви стуб топлог ваздуха који се подиже са радијатора или ТА пећи, или их помера неопрезна рука станара собе, можда нос превише нагнут ка стаклу, док му друга рука мирно почива у цепу кућне хаљине или лаганих панталона. Или су се помериле саме од себе, од статичког електрицитета који производи трајна непомићност предмета, опуштених, приљубљених завеса. Или се то посматрачу само учинило.

А иза намакнутих завеса одвија се драма (једног промашеног живота).

Али и у једном и у другом случају остаје предлог иза. Он је непромењен јер неприметан, срастао са осећањем да се о њему не води рачуна, као о нечему присном и неопходном, а тиме и не постоји повод ни прилика да се доведе у питање. Иза је подједнако просторни колико и логички, психолошки, вредносни и метафизички појам. Бити иза (нечег/неког) не значи уједно и бити на крају реда, иза свих или на крају света. Утолико је његово значење релативно и зависи од појма/предмета испред којег стоји. Али, иза указује на скривеност и узмицање, на одсуство срчаности и подухватне воље, на други план у дубини пејзажа, на загонетку у недвосмислености, на сложеност као неизбежни контекст љупке и неузнемиравајуће једноставности. Иза су људи без успеха, или са мање успеха; без идеја, амбиције и подршке, миљеници Усуда трећег дана, када је небо било премрежено кишом ситног бакарног новца; али иза су и моћници, људи из сенке који повлаче конце, сладострасници који тек у сигурности скривитог и недоступног налазе себи примарни подстрек за ослобађање изопачености своје маште и мучитељи који свој крвави посао обављају без сведока или уз пробрану публику саучесника. Ту су и испосници и исихасти којима смета страни поглед и не треба признање или награда; уморни и побеђени, ту – да се окрепе, одагнају стид и прикупе нешто осветничке воље или равнодушности да се у животну арену врате. Иза је свет иза или после физике, коме неки теже верујући у њега и призивајући га, место одмора и нове патње. Иза је, дакле, све оно после, време које ће доћи онакво какво га припремно обликујемо у засадима наших потреба и планова, оно што мора бити иза јер је неопходно време да се нешто осмисли, зачне и развије, оно што ће увек долазити иза, да се доврши и поправи, време расположено за нови подухват или нову генерацију градитеља и напасника.

Иза намакнутих завеса седи младић и скупљених уста гледа у снег који пада. Ова зима је била необично блага и без снега, али на свом крају, током фебруара и на почетку марта показује своју стару, праву ћуд. Снег покрива трагове, ретке трагове животиња и људи и ускоро се ништа неће видети. Људи седе по кућама и не излазе без преке потребе. Па и напуштени љубимци, или дивље зачете животиње, од очевана непризнате, неусвојене, поникле у слободи инстинката, скутриле су

се у некој заветрини, обавијене густим зимским крзном, са угаслим погледом подмукле глади која им не да мира. Зимзелено дрвеће је добило свој празнични изглед са разгледница, децјих цртежа и ТВ форшпана. Коловози су засејани крупним прегрштима соли, овце су везане а пелен неће нићи, у још су једној прилици да уз помоћ савесних грађана и вредних лопата добију неравна, шпицаста узвишења између себе и тротоара, која ће се једина одржати неко време након што на свим другим местима снег буде протеран, што натапајући доње слојеве прљаве расквашене земље, што отичући у већ запушену канализацију. По путевима онда остаје шљунак, као након поплаве, трулеж и труње које вода није растворила ни однела, мрки слојеви блата и прљавштине које ће рани сунчеви зраци исушити и подићи у ваздух према људским плућима.

Никога неће звати, у то је сигуран, довољан сам себи. Одговараће услужно на питања и молбе, можда се, чак, и одазивати на позиве за дружења. Не мисли, верује, да било кога презире, ни родитеље са којима једно време није био у стању да разговара искрено а да се не узнемири и наљути, а после да разговара онако како би желео увидевши ограниченост њихових интересовања и осетивши по први пут изблиза њихов начин живота који му беше далек. Ни пријатеље не презире иако се већ припремио, емотивно дистанциран, за дуги период у коме неће желети да очекује никакав глас или утицај споља. Управо, не само одсуство дружења или писаних и телефонских контаката, већ ишчезавање потребе за пријатељима, те топлине у помисли на сусрете и остварено заједништво као на награду или на доживљајни врхунац те недеље, указивало је да бледи и сам значај фигуре пријатељства и њено постојање у његовом срцу. Да му самоћа као намерно туђење или нехатно заобилажење вирова могућих случајних сусрета преостаје скоро као пожељан резултат, или макар као проста чињеница свакодневице на коју готово да нема утицаја, на коју ће морати да се навикне, и која му, у крајњој линији, и неће толико сметати. Гашење као излаз. Утихнуће као излаз.